

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 2022-04-12

Mål nr

B 2197-21

PARTER

Klagande

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

Motpart

JONATAN Elliot Lorén, 20000112-3058

Skomakaregården 94 B

423 55 Torslanda

Ombud och offentlig försvarare: Advokat Richard Backenroth

Advokatbyrå Richard Backenroth AB

Södra vägen 12

412 54 Göteborg

SAKEN

Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2021-03-12 i mål B 5384-20

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att Högsta domstolen förenar skyddstillsynen med föreskrift om samhällstjänst 80 timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle fängelsestraffets längd ha bestämts till fyra månader.

Kriminalvården, Frivården Göteborg ansvarar för övervakningen av Jonatan Lorén.

Richard Backenroth ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av Jonatan Lorén i Högsta domstolen med 7 570 kr. Av beloppet avser 6 056 kr arbete och 1 514 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska bestämma påföljden till ett fängelsestraff som är längre än fyra månader.

Jonatan Lorén har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Jonatan Lorén har gjort sig skyldig till utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Målsäganden var 14 år men annat är inte visat än att Jonatan Lorén trodde att hon var 16 år. Gärningen har bestått i att han förmått henne att mot ersättning utföra ett oralt samlag.
2. Hovrätten har bestämt påföljden till skyddstillsyn med föreskrift om att Jonatan Lorén ska gå igenom den vård eller behandling som Kriminalvården bestämmer.

Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

3. Den som förmår ett barn som inte har fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Straffet är fängelse i högst fyra år. (Se 6 kap. 9 § brottsbalken; jfr dock regeringens förslag i lagrådsremissen Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar, beslutad den 24 februari 2022.)

Påföljdsbestämningen i detta fall

4. Straffmättningsvärdet för den gärning Jonatan Lorén har gjort sig skyldig till motsvarar fyra månaders fängelse och är därmed inte så högt att det bryter den grundläggande presumptionen mot att döma till fängelse. Avgörande för om påföljden ska bli fängelse är därför om en sådan påföljd krävs med hänsyn till brottslighetens art sammantaget med dess straffvärde (se ”Oaktsamhet och art” NJA 2021 s. 536 p. 11).

5. Varken i förarbetena eller i Högsta domstolens praxis finns några uttalanden om att utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling är brottslighet av sådan art att det finns anledning till särbehandling vid påföljdsvalet.

6. Högsta domstolen har uttalat att utrymmet för att genom rättsutveckling i praxis särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till deras art är begränsat. Om en sådan särbehandling övervägs, ska beaktas bl.a. om det finns ett särskilt behov av normbildning som den aktuella brottstypen kan föranleda. Flera sexualbrott särbehandlas i praxis. Som skäl för detta betonas ofta det allvarliga angrepp på den personliga integriteten som gärningarna rymmer. Brotstypen är dock inte ensamt avgörande; en individualiserad bedömning ska göras av hur starkt brottslighetens art talar för fängelse i det enskilda fallet. (Se ”Oaktsamhet och art” p. 13 och 15.)

7. I samband med att straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling skärptes den 1 januari 2020 uttalade regeringen bl.a. följande. Det är av utomordentlig vikt att skydda barn och ungdomar från att dras in i prostitution. Den tekniska utvecklingen har väsentligt ökat möjligheterna för vuxna att i sexuella syften komma i kontakt med barn. De sexuella handlingar som köpare efterfrågar av unga är generellt av ett mer hänsynslöst slag, eftersom unga som säljer sex har betydligt svårare att sätta gränser än vuxna. Barn och unga som har sålt sexuella handlingar drabbas ofta av omfattande skadeeffekter. Skyddsaspekterna för barnet är därför särskilt framträdande. Även för det samhälleliga intresset av att motverka att barn utnyttjas genom köp av sexuella handlingar är kriminaliseringen av stor betydelse. Det är därför viktigt att det av lagstiftningen tydligt framgår att brottet är oacceptabelt och att det innebär en grov kränkning av barnet. (Se prop. 2018/19:157 s. 13 och 16.)

8. Mot denna bakgrund får utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling anses innefatta en sådan påtaglig kränkning av den personliga integriteten att brottets art bör tillmätas betydelse för påföljdsbestämningen. Det finns därmed en presumtion för fängelse.

9. Som utgångspunkt bör kunna gälla att villkorlig dom i förening med samhällstjänst, trots brottslighetens art, kan komma i fråga vid utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling om straffmättningsvärdet inte är högre än att det motsvarar fängelse i tre månader och att det finns ett något större utrymme vid skyddstillsyn.

10. Eftersom straffmättningsvärdet för den gärning Jonatan Lorén har gjort sig skyldig till motsvarar fängelse i fyra månader, får en skyddstillsyn i förening med samhällstjänst anses vara tillräckligt ingripande. Jonatan Lorén har samtyckt till att utföra samhällstjänst.

11. Med hänsyn till straffmättningsvärdet är utgångspunkten att antalet timmar samhällstjänst ska bestämmas till 100. Antalet timmar ska emellertid fastställas efter en samlad bedömning där påföljden i sin helhet ska framstå som en tillräckligt ingripande reaktion på brottet. Vid den bedömningen ska beaktas den grad av ingripande som påföljden innebär utöver samhällstjänsten, t.ex. i form av övervakning och eventuell behandling. (Jfr Agneta Bäcklund m.fl., Brottsbalken, 1 december 2021, JUNO, version 19, kommentaren till 28 kap. 2 a §.)

12. Det bör vid bestämmandet av antalet timmar samhällstjänst därför beaktas att Jonatan Lorén har stått under övervakning i ett år och att han genomgår och nu är inne i slutfasen av ett sexualbrottsprogram som är ett av de mest omfattande behandlingsprogrammen inom Kriminalvården. Däremot ska det förhållandet att Jonatan Lorén har varit frihetsberövad i målet inte

påverka bedömningen när antalet timmar samhällstjänst bestäms (se NJA 2012 s. 968). Mot denna bakgrund bör antalet timmar samhällstjänst bestämmas till 80.

I avgörandet har deltagit justitieråden Johnny Herre, Agneta Bäcklund (skiljaktig), Stefan Johansson (referent), Cecilia Renfors och Johan Danelius. Föredragande har varit justitiesekreteraren Karin Lambertz.

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Agneta Bäcklund är skiljaktig och fastställer hovrättens domslut samt anför:

Enligt min mening bör domskälen från och med punkt 3 ha följande lydelse.

3. Frågan i målet är om det aktuella brottet är av sådan art att det finns skäl för särbehandling vid påföljdsvalet.

4. Högsta domstolen har uttalat att utrymmet för att genom rättsutveckling i praxis särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till deras art är begränsat. Brottstypen är dock inte ensamt avgörande; en individualiserad bedömning ska göras av hur starkt brottslighetens art talar för fängelse i det enskilda fallet.

5. Vilken betydelse som brottets art får för påföljdsbestämningen är emellertid också beroende av brottets straffvärde.

6. Flera sexualbrott, exempelvis våldtäkt och oaktsam våldtäkt samt motsvarande brott mot barn under femton år, särbehandlas vid påföljdsvalet med hänvisning enbart till brottens art. Andra sexualbrott, exempelvis utnyttjande av barn för sexuell posering, har ansetts vara av en sådan art att det finns en presumtion för fängelse vid straffvärden som motsvarar fängelse i sex månader.

7. Den 1 januari 2020 skärptes straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Minimistraffet höjdes från böter till fängelse och maximistraffet höjdes från fängelse i två till fängelse i fyra år. (Se prop. 2018/19:157.) Att lagstiftaren i samband med lagändringen inte gjorde något

uttalande om att sådana gärningar också bör särbehandlas vid påföljdsvalet talar mot att en sådan särbehandling generellt ska göras.

8. Samtidigt måste det beaktas att köp av sexuella handlingar av barn innebär en kränkning av barnet och att sexualbrott också normalt särbehandlas vid påföljdsvalet med hänsyn till de integritetskränkningar som brotten innebär och det behov av normbildning som ofta finns i fråga om vad som utgör en oacceptabel sexuell handling. I många av de hänseenden som kan förväntas vara av betydelse för påföljdsvalet är brottet vidare likartat med utnyttjande av barn för sexuell posering. Brotten har också samma grundläggande skyddsintresse, nämligen att skydda barn mot att utnyttjas sexuellt.

9. En presumption för fängelse vid köp av sexuella handlingar av barn bör därför, liksom vid utnyttjande av barn för sexuell posering, anses gälla vid brott som har ett straffvärde som motsvarar fängelse i minst sex månader.

10. Straffmättningsvärdet för den gärning Jonatan Lorén har gjort sig skyldig till motsvarar fängelse i fyra månader. Påföljden bör, som hovrätten har kommit fram till, bestämmas till skyddstillsyn. Jonatan Lorén genomgår ett sexualbrottsprogram inom Kriminalvården. Det finns inte något skäl att ändra hovrättens föreskrift om vård eller behandling.
